Департамент культури і туризму, національностей
та релігій Чернігівської обласної державної адміністрації

Новгород-Сіверські СТАРОЖИТНОСТІ

Газета Комунального закладу Чернігівської обласної ради
Новгород-Сіверського історико-культурного музею-заповідника
«Слово о полку Ігоревім»

№4(12) 2021р.

21 ГРУДНЯ ВИПОВНЮЄТЬСЯ 370 РОКІВ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ СВЯТИТЕЛЯ ДИМИТРІЯ, МИТРОПОЛИТА РОСТОВСЬКОГО

Наталія Андросенко,
Завідуюча сектору наукової та просвітницької роботи

Чернець-подвижник, талановитий проповідник, людина енциклопедичних, навіть за сучасними мірками, знань, письменник, стиль викладу якого був зразком витонченості, смиренний трудівник, чия творча спадщина, за словами дослідників, могла б скласти 30 томів по 600-700 сторінок кожен.

Майбутній митрополит народився 21 грудня 1651 року в містечку Макарів на Київщині. Його батько, Сава Туптало, був сотником у війську гетьмана Петра Дорошенка і разом з дружиною Марією вів благочестиве та побожне життя. Даниїл був пізньою дитиною і був вихований у строгості та простоті. Окрім сина, у сім'ї Сави та Марії були ще дві доньки Олександра та Параскева. Спочатку родина жила в Макарові, а після відходу батька з козацького війська на спокій переїхала до Києва. Це дало можливість талановитому хлопчикові, що був навчений грамоті ще в батьківському домі, вступити на навчання до Братського училища при Богоявленській церкві в Києві – Києво-Могилянської колегії. На той час цей навчальний заклад був центром інтелектуального розвитку України.

Данило успішно вивчив грецьку, латинську мови, низку класичних наук. Інокентій Галятович, Мелетій Дзик, Інокентій Гізель – кращі уми колегії були прикладом для здібного юнака, їхні погляди та громадська позиція багато в чому сформували і самого Даниїла. Але серце молодої людини тягнулося до Бога, і, через три роки після виходу з училища, він вирішив прийняти чернечий постриг у Кирилівській обителі Києва. Ректором цього монастиря був Мелетій Дзик, незаперечний авторитет для Туптала-молодшого. До того ж, останні роки у Кирилівській обителі доживав ~~його~~ сторічний батько Туптала, що був ктитором монастиря. Це багато в чому пояснює вибір монастиря для постригу, оскільки з батьками у Даниїла завжди були особливо теплі стосунки. Пізніше в записках, які він протягом майже всього життя майбутній святитель, він опише блаженну кончину своєї матері та останні роки батька.

9 липня 1668 року Даниїл прийняв чернецтво з іменем Димитрій, на честь великомученика Димитрія Солунського, і до весни 1675 року проходив чернечий послух у Кирилівській обителі. 23 травня 1675 року чернігівський архієпископ Лазар (Баранович) висвятив молодого ченця в ієромонаха.

Продовження на стор. 2

КАЛЕНДАР ПАМ'ЯТНИХ ДАТ (січень-березень)

14 січня – 140 років від дня народження І.Огієнка (1882-1972) – українського вченого, єпископа, дослідника «Слова о полку Ігоревім».

16 січня – День пам'яті захисників Донецького аеропорту.

22 січня – День Соборності України.

27 січня – Міжнародний день пам'яті жертв Голокосту.

28 січня – 30 років тому (1992) Державним прапором України було затверджено Український національний прапор Жовто-синього кольору.

29 січня – День пам'яті героїв Крут.

8 лютого – 200 років від дня народження О.Марковича (1822-1876) – фольклориста, етнографа.

15 лютого – День вшанування учасників бойових дій на території інших держав.

20 лютого – День Героїв Небесної Сотні.

21 лютого – Міжнародний день рідної мови.

9 березня – День народження Тараса Григоровича Шевченка (1814—1861) – поета, прозаїка, драматурга, художника, національного героя і символа України.

14 березня – День українського добровольця.

27 березня – Міжнародний день театру.

Початок на стор. 1

Звідти у 1684 році його викликали в Києво-Печерську лавру. Там і почалась справді титанічна робота ієромонаха Димитрія, адже архімандрит Варлаам (Ясинський) - настоятель Лаври, чудово пам'ятав ще з викладацьких часів освіченість, схильність до наукової праці та безсумнівний літературний хист свого колишнього учня. Тож ієромонаху Димитрію (Туптапі) було доручено складання житій святих на весь календарний рік. Це стало справжнім викликом для талановитого ченця, хоча до цього часу за дорученням архієпископа Лазаря (Барановича) отець Димитрій написав та видав збірку оповідань про чудеса від ікон чернігівського Троїцько-Іллінського монастиря «Руно орошеное» (1680), яку ще шість разів перевидавали за життя автора. Але, незважаючи на попередній досвід письменницької роботи, ієромонах Димитрій з побоюванням приступав до воістину титанічної праці складання житій святих. Робота вимагала величезної концентрації й напруги сил, адже потрібно було проаналізувати безліч розрізнених джерел та викласти їх мовою, доступною усім віруючим і одночасно гідною високого предмета переповідання. Над «Четьями-Мінеями» святитель працював майже двадцять років – з 1683 по 1705 рік, і весь цей час Божественна допомога не залишала його.

Портрет Митрополита Димитрія Ростовського. Невідомий художник. XIX ст. (З фондів НІКЗ «Гетьманська столиця»)

«Четьї-Мінеї» Димитрія (Туптала) починаються вереснем і закінчуються серпнем за старим літочисленням. В їх основі – «Великі Четьї-Мінеї» митрополита Макарія XVI століття. Але слід зазначити, що житія, написані святителем, не були буквальним повторенням попередньої агіографії, а писалися заново. До того ж, якщо матеріал був викладений досить повно, то він робив тільки виноски, відповідні доповнення, додавав повчання та історичні пояснення. Так з'явилися чотири томи «Житій святих». Ці видання упродовж багатьох десятиліть були найпопулярнішою книгою на Русі.

«Грамотна Русь побожно читала, а неграмотна слухала Четьї-Мінеї св.Димитрія Ростовського, знаходячи в них невичерпне джерело морального повчання», – влучно зауважив щодо цього священик Вадим Коржевський.

Свій подвиг смиренно ніс і сам скромний автор «Житій». Дивовижно, але, одночасно з роботою над «Четьями-Мінеями» преподобний Димитрій був настоятелем різних монастирів: Глухівського Петро-Павлівського, Батуринського Миколо-Крупицького, Чернігівського Єлецького Успенського та нашого Новгород-Сіверського Спасо-Преображенського. Його, як дуже талановитого проповідника та людину строгого духовного життя, бажав мати у своїй єпархії кожен архієрей, а він розривався між служінням і письменницькою працею. У 1689 році помирає мати святителя, він сам відспівував її у Київському Кирилівському монастирі. Слідом за цим знову прийшли зміни: Іоанн Максимович, Чернігівський архієрей, висвятив його в сан архімандрита.

Так справдилося пророцтво архієпископа Лазаря: «Димитрій отримає митру». Новий сан не тільки не звеличив смиренного ченця, але ще більше посилив його покірність волі Божій.

Різкий злам у його житті стався 1701р., коли за наказом російського царя Петра I довелося переїхати в Москву. 23 лютого Димитрія Савича було висвячено на митрополита Сибірського і Тобольського.

«Висока честь» не принесла радості Димитрію. Його здоров'я і так було підірване щоденною працею над книгами. Далекий і холодний Сибір не обіцяв нічого доброго. Димитрій занедужав, і цар залишив його у Москві. У 1702 році Туптало був призначений митрополитом у Ростов. Тут він завершував свою наукову роботу, писав проповіді, складав драми, кантати, вів велику просвітницьку діяльність.

У тяжких умовах згасало життя видатного сина України. Він віддавав свої сили на освіту чужого народу, у чужому оточенні. Митрополита Димитрія вражав недостаток внутрішнього благочестя російського духовенства. Паства була бідна, погрузла в забобонах. Чимало своїх сил і знань віддав він боротьбі з неуцтвом і пияцтвом.

Завжди тихий і скромний, Димитрій дуже потерпав від тяжких обставин часу. Але ніс тягар достойно.

Понад усе він любив Україну — щиро і самовіддано. Остаточно підірвала його здоров'я звістка про поразку гетьмана Івана Мазепи під Полтавою. Мабуть, не безпідставно він побоювався царських репресій.

Помер він у віці 58 років 28 жовтня 1709 р. в Ростові. Кончина святителя Димитрія була гідною праведника. Він захолов під час молитви перед іконами, на колінах. В келії не було ніякого майна, окрім книг і рукописів. Поховали його там, де заповів, — у монастирі Святого Якова, під підлогою.

Митрополита Димитрія Ростовського називали святим ще за життя, адже його келійні подвиги, хоча й ховалися ним від світу, були відомі багатьом.

Джерело натхнення для богословів, зразок працьовитості та любові до пастви для духовенства, унікальний письменник-агіограф, Димитрій Ростовський залишився в історії Православної Церкви Новим Златоустом. Але в тіні титанічної праці «Житій святих» прихована людина святого життя, зразок безкорисливості, кротості та смирення для всіх православних християн.

ЩЕ РАЗ ПРО ЯРМАРКИ

Ірина Лобачова,
завідувачка відділу давньоруської літератури

Широкий розвиток ярмаркової торгівлі служить яскравим доказом розвитку міської торгівлі, особливо поряд з незаперечними фактами бурхливого росту міського населення. На чисельність ярмарок вказують документи тогочасних замкових і міських урядів, переписи населення та цехові книги.

На Лівобережжі дослідники нарахували 40 ярмарок, які діяли лише в 1665 р. Нові ярмарки виникали на ґрунті посилення торговельних зв'язків з Росією в містах, що стояли на торгових шляхах між Україною і Росією. Далеко відомими були великі ярмарки в Стародубі, Новгороді-Сіверському, Ніжині, Кролевці.

Про багатолюдність українських ярмарків першої половини XVII ст. розповідає Натан Ганновер. За його словами, на українських ярмарках купців було, «як піску в морі». Прибували вони сюди з різних кінців світу, з усієї України, Росії, Білорусії, Польщі, Молдавії, Валахії, Угорщини, з прибалтійських країн, з Туреччини тощо. Чисельність ярмарків говорить про те, що населення в цілому мало що продавати і за що купувати.

Взагалі, зазначає Павло Алеппський, в «країні козаків ярмарки бувають безперервно з початку і до кінця року. В кожне свято відбувається ярмарок в тому або іншому місті, як це було запроваджено ще за часів володарювання ляхів...». Десятки поселень називає він «торговими містами».

На середину 1640-х рр. документально засвідчено проведення ярмарків у Сосниці та Новгороді-Сіверському. В цей час місто служило посередником в торгівлі між окремими регіонами та державами навіть у тяжкий для України період смут і заворушень. Так, у липні 1646 року на Петропавлівський ярмарок у Новгород-Сіверський приїхало чимало «купцов, как московских, именно Яцко Степеров моск…, как Гаврилович Ивашко из Вязьмы, Андрюшка…, Ивашко Михайлова из Путивля, Костя из Путивля, Степановича, Костя Мушенко из Путивля, Степана Ставока, Семена, Миска Богдановича, Сенька Семеновича из Путивля с дорогими московскими товарами, также (из) великого (княжества) литовского: Леона Петриковича, Остапа Слученко, Андрея Постояча, Федора Могилевца и других многих могилевских купцов, свыше 150 хозяев, из которых каждый приехал с 4 или 5 возами разных товаров, так что на выше упомянутую Новогродскую ярмарку приехало свыше 400 возов, хорошо нагруженными товарами». Розуміючи, що від цього можна отримати значний прибуток, польські урядовці відкрили тут спеціальну митницю з відділеннями в Сосниці та інших окружних містах. Лише від згаданого ярмарку, як доповідав наглядач сіверських митниць Я. Засликевич, казна мала отримати не менше 5500 польських злотих. З відповіді новгород-сіверського старости Яна Пясочинського згаданому Я. Засликевичу, який вимагав сплати мита за ярмаркування, можна зробити висновок, що право на проведення ярмарків Новгород-Сіверський отримав вже після того, як Я. Пясочинський став старостою, тобто на початку 1640-х рр. Але через прикрий випадок казна понесла збитки в 3000 польських злотих від згадуваної ярмарки.

Час проведення ярмарків у Сосниці та Новгороді-Сіверському був визначений таким чином, щоб відразу після завершення ярмарку в Сосниці купці переїжджали з товарами до Новгорода-Сіверського, а далі могли їхати на один з найбільших ярмарків у прирубіжній смузі – Свенський у Брянську.

На ярмарки з'їжджались і селяни з навколишніх сіл. Крім традиційних товарів, жителі Малинської сотні привозили дерев'яний посуд, колеса та сани; з Киселівки везли тютюн, дерев'яні гребені та ложки, з хутора Неплюєва – папір; з Тополівки, Богданівки та Машева – дьоготь.

Ці традиції продовжувались в повоєнний та після воєнний час. За спогадами історика, журналіста, кандидата історичних наук, уродженця Новгород-Сіверщини Миколи Литвина з Новгород-Сіверськими ярмарками можна порівняти сучасну Сорочинську. Але з часом вони змінились. Слідкуючи за повідомленнями в пресі, зокрема в газеті «Шлях колгоспника», звертаємо увагу на організовані в 40-х роках минулого століття новорічні та колгоспні ярмарки. Так, в 1948 році на новорічному ярмарку, який відбувався в Новгороді-Сіверському протягом 10 днів, «…торговельні організації міста і району продали трудящим промкраму і інших господарських товарів на суму 230 300 карбованців».

Також було повідомлення, що з 1 по 10 листопада відбудеться колгоспна ярмарка. На ярмарку буде вивезено «бляшані вироби (каструлі, відра та ін.), текстильні вироби та тканини, шкіряне взуття тощо. Ціни на всі промислові вироби державні. Колгосп «Комінтерн» вивезе для продажу 10 цент. моркви та 10 цент. картоплі. Колгосп ім. К. Маркса – три цент. м'яса, «Червоногвардієць» – 5 цент. картоплі. Всі колгоспи району приймуть активну участь в осінній колгоспній ярмарці».

«... СИНЄЄ ВИНО С

Олена Бунак
старший науковий співробітник відділу давньоруської літератури

115 років потому народився великий українець, знаний у широкому світі, і тільки донедавна в Україні.

Святослав Гординський – унікальне явище. Він і графік (у тому числі книжковий), і художник, і монументаліст, і чудовий мистецтвознавець, журналіст, редактор, перекладач поезій із багатьох іноземних мов (англійської, французької, німецької, італійської, польської тощо), сам визнаний поет – видав кілька поетичних збірок у Львові. Крім усього, С. Гординський – науковець, який відкрив європейській культурі один із шедеврів нашої середньовічної літератури – "Слово о полку Ігоревім".

З 1944 року Святослав Гординський залишив рідну країну (спочатку Австрія, потім Німеччина, згодом США), але ніколи не переривав духовного зв'язку з материзною. Лише у 1991 році, на схилі життя, він іще встиг після 50 років розлуки відвідати свою Батьківщину, яка завжди була для нього «вогнистою мрією».

Святослав Гординський народився 30 грудня 1906 року у м. Коломия в родині професора української мови і літератури, викладача класичної гімназії у Львові. У 18 - річному віці закінчив із відзнакою класичну гімназію, хоч мав істотну фізичну ваду – був майже глухим через перенесену в дитинстві хворобу і тому в основному спілкувався з людьми листуванням. За покликом душі вступає до художньої школи Олекси Новаківського.

1928 року життєвий шлях привів Гординського до Академій Німеччини, Франції. Там він удосконалював майстерність, знайомився із сучасними художніми течіями, усвідомивши той факт , що серед мистецького багатоголосся світу єдино вірним буде зберігати у своїй творчості національні особливості. Так він прийшов до своєї власної графічної концепції - поєднання конструктивних форм (футуристичного, ритмічного руху, кубістики) з українським народним орнаментом. Його графічні роботи-ілюстрації друкуються в ексклюзивних французьких і німецьких журналах, виставляються в дуже престижних салонах і мають великий успіх .

Святослав Гординський завжди багато сил, енергії й часу віддавав організації мистецького життя: редагував літературно-мистецькі журнали «Назустріч» «Мистецтво», «Наші дні» , організовував безліч виставок, став співзасновником Асоціації незалежних українських митців. Згодом склав великий двомовний (німецько-український) каталог, який довгі роки був фактично єдиним енциклопедичним довідником про життя і творчість українських

Святослав Гординський

художників. У 1953 році засновує "Об'єднання митців-українців Америки", стає його головою, випускає каталоги виставок та багато іншого.

Неймовірних вимірів сягає і художня спадщина Святослава Гординського. Власноруч розписує майже тридцять культових споруд, у тому числі п'ять великих кафедральних соборів – у Вінніпезі, Мельбурні, Мюнхені, найвидатнішу роботу – оздоблення Собору Святої Софії у Римі, в якому гармонійно поєднав універсальне з національним. Художник розписав їх у стилі давніх українських традицій. Залишив митець і твори станкового живопису, і акварелі, і графічні роботи.

Святослав Гординський проявив себе і в іншій іпостасі – поезії, залишивши по собі до десятка поетичних збірок: «Барви і лінії» (1933), «Буруни» (1936), «Вітер над полями» (1938), «Легенди гір» (1939) тощо . Неможливо не назвати такі монографії Святослава Гординського, як «Тарас Шевченко – маляр», «Віктор Цимбал», «Надія Сомко», «Олександр Архипенко», «Микола Глущенко», «Лео Мол» (про видатного українського скульптора Леоніда Молодожанина). Саме завдяки великому авторитету Гординського, його впливу, у Вашингтоні постав пам'ятник Кобзарю роботи Молодожанина. Його монографія «Українська ікона XII–XVIII ст.»

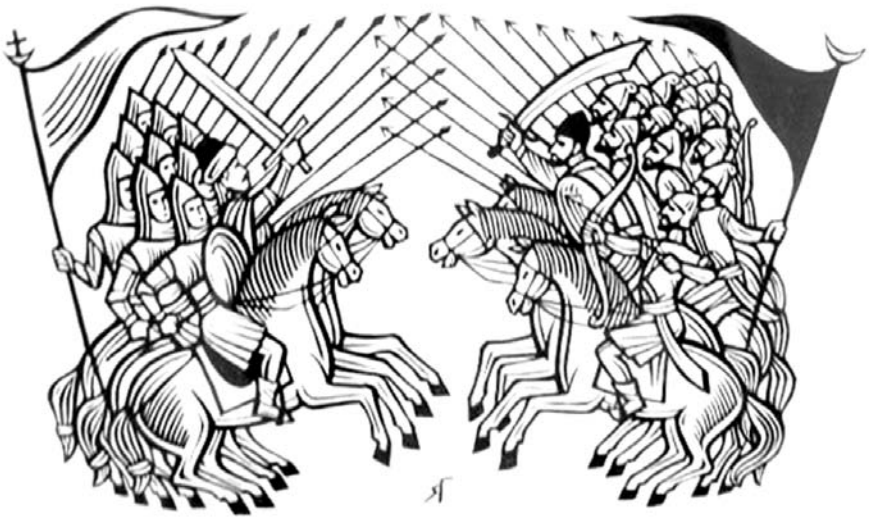

ТРУДОМ СМЬШЕНО…»

(1973), здивувала світ шедеврами українського сакрального мистецтва.

Володіючи багатьма мовами, Гординський переклав 60 творів найвидатніших поетів різних часів і народів. Переважно вони видавалися у 1960-1970 роки.

Варто зазначити, що особливе місце в душі поета і вченого належало «Слову о полку Ігоревім». Він поетапно і цілісно опрацював «Слово» як літературну пам'ятку, окремо розглянувши історію твору, проаналізувавши підхід і манеру автора «Слова» і його світогляд; визначив історичну основу і провідну ідею твору, мову і поетичні засоби,ритміку.

У 1936 році у Львові уперше опублікував свій переклад «Слова» українською, а потім упродовж багатьох років не припиняв його вдосконалювати й огранювати. З усіх західно-українських перекладачів Гординський досяг найвищого рівня поетичної майстерності. Мова перекладу максимально наближена до мови оригіналу, навіть збережені деякі архаїзми естетично обґрунтовані , не випадають зі стилю загального мовного потоку. Але міняючи різноманітні розміри вірша, його переклад став виглядати , як зібрання окремих ліричних та лірико-епічних віршів. Хоча в деяких випадках, це було доречно, як ось 4-стовпний хорей:

Бо хоробрим
Що криваві значать рани
Хто зумів забути, браття
І життя своє і шану…

Переклад Гординського перевидавався в 1946 році в Мюнхені та у 1950 році в Філадельфії. Саме до 150-річчя першого видання «Слова...» українські подвижники, яких об'єднав засновник видавництва «Київ» у Філадельфії Богдан Романенчук, спромоглися зробити ювілейне видання за редакцією Гординського, із двома перлинами його поетичної і наукової творчості та з чудовими ілюстраціями Якова Гніздовського. Та Гординський на цьому не зупинився і 1985 року писав про готову четверту редакцію!

Ілюстрації до «Слова о полку Ігоревім» Якова Гніздовського

Дуже помітною подією в науковому літературознавстві був вихід у світ оригінального дослідження С. Гординського „Слово о полку Ігоревім» і українська народна поезія (1963). У цій праці майстер вийшов на бій з багатьма вченими славістами світу за тлумачення темних слів і місць у «Слові…» Він, як зброю, вжив багатющий фольклорний матеріал (пісні, думи, колядки, заклинання, голосіння, ритуальні звичаї) майже всіх слов'янських народів і переконливо довів українські джерела «Слова…», подав свої нові тлумачення . Наприклад , вислів оригіналу «синєє вино з трудом змішено» переважно перекладається як вино, змішане з горем-журбою, тим часом як «труд» — це народна назва рослини золототисячника (центурії), що має лікувальну дію. Червоне вино, настояне на труді, стає синім. Отже, Святославу давали лікувальне вино. Тобто бачимо проникнення не лише у словесну тканину, а намагання зачепити суміжні наукові сфери.

Цю працю, як цінне й нове дослідження, занотували і схвально на неї відгукнулися ряд учених-славістів світу.

«Слово о полку Ігоревім» не відпускало поета усе його життя...

Помер Святослав Гординський 8 травня 1993 року у Вероні, штат Нью-Джерсі. Свій архів та бібліотеку поет заповів Національному музею у Львові. Він усе життя жив і творив задля України та передавав світові знання про її самобутню культуру.

ДО ІСТОРІЇ ДИТЯЧИХ В НОВГОРОДІ

Алла Ковалюк,
молодший науковий співробітник відділу фондів

В 1920-му році у Новгороді-Сіверському було відкрито чотири дитячих будинки, а в квітні 1923-го їх було вже сім і виховувалося в них до 360-ти дітей.

Дитячий будинок №6 був створений для дітей з Чувашії і розміщувався на території Спасо-Преображенського монастиря. 125 дітей, які в червні 1922-го року прибули з голодуючих губерній, були розподілені по волостях за спеціальною постановою. Як відзначалося в одному з звітів: «Харчування дітей у вищій мірі слабке. Лікарський огляд дав 90% недокрів'я, на ґрунті якого розвиваються нашкірні хвороби. Фрукти з садів при дитячих будинках об'їдаються в сирому та вареному вигляді в необмеженій кількості що і підтримує почасти їх існування, але й викликає шлункові захворювання». Було й таке, що трудящі брали на утримання зголоднілих дітей, які прибували з Поволжя. Діти з Чувашії жили й лікувалися у дитячих будинках Новгород-Сіверського повіту. В газеті «Красное знамя» було повідомлення, що 8 серпня 1922-го року прибули діти-сироти з голодуючого Поволжя. 3 лютого 1922-го року Раднарком Чуваського краю в газеті «Вісті» опублікував листа, в якому говорилося : «Новгород-Сіверський повіт на Чернігівщині особливо гостинно зустрів наших дітей, прибулих на Україну з голодного Чуваського автономного краю. Щирий прийом громадянами - українцями наших дітей дає нам цілковиту впевненість, що наші діти й надалі користуватимуться увагою, а Чувашкрай може бути спокійним за їхню долю. Велика подяка від Чуваського краю громадянам Українцям».

Ось декілька повідомлень з місцевої преси про життя дітей-сиріт в післявоєнний період.

В газеті «Шлях колгоспника» за 4 липня 1946 року є повідомлення, що 30 червня відбулося відкриття Юхнівського піонерського табору. 35 дітей шкільного віку відпочивало там. Більшість з них – діти-сироти. Щодня діти купались в р. Десна, загорялись. Вечорами на майданчику грав баян, чувся веселий спів. Діти готувалися до проведення піонерського вогнища. Відбувся і вечір художньої самодіяльності.

Були й негативні повідомлення про неналежне ставлення дирекції до вихованців дитбудинку. 31 січня 1946 року надруковано в газеті, що ще з самого літа в лікарні лежать двоє дітей хворих на туберкульоз. Та жодного разу ні директор дитбудинку, ні вихователькі не спромоглися прийти подивитися, в яких умовах знаходяться ці діти-сироти. Директору дитбудинку рекомендують забезпечити їх взуттям та одягом.

24 травня 1947 року в нашому місті був проведений благодійний концерт, який пройшов з великим успіхом. Зібрані гроші в сумі 354 карбованці були внесено до фонду допомоги дітям-сиротам.

У газеті «Шлях колгоспника» за 11 липня 1948 року є повідомлення під заголовком «Похід по рідному краю», в якому розповідається про те, що вихованці дитячого будинку зробили похід по рідному краю

Подвір'я школи №2, де розміщувався дитячий будинок

БУДИНКІВ -СІВЕРСЬКОМУ

з метою вивчення природних багатств свого району. За час походу діти дали для колгоспників п'ять концертів художньої самодіяльності, ознайомилися з технологією добування крейди, з виробництвом цегли та глиняного посуду.

В 1948 році в газеті «Шлях колгоспника» надруковано статтю «Більше уваги дітям-сиротам». З неї дізнаємось: «Наш Новгород-Сіверський дитячий будинок знаходиться в надто занедбаному стані. Виходячи з приміщення, діти попадають зразу на вулицю, або ж на річку. І це тільки через те, що дитячий будинок не має свого подвір'я . Приміщення також вимагає ремонту. Райфінвідділ не відпускає грошей. Серйозним недоліком є і те, що райфінвідділ щомісяця недодає грошей на харчування дітей. В дитячому будинку знаходиться 150 дітей-сиріт, хоч приміщення розраховане тільки на 100 ліжок. За відсутності приміщення ми не маємо дитячого клубу, швейної і столярної майстерень, кабінету лікаря тощо. Міськрада залишила дитбудинок без землі для підсобного господарства. Виникає питання: хто ж буде піклуватися про дітей-сиріт, батьки яких загинули під час війни». З таким питанням звернувся до голови міськради і до завідуючого райфінвідділу директор дитячого будинку І.Стецюк. Він намагався створити належні умови для проживання дітей-сиріт.

У вересні 1948-го року було прийнято рішення виконкому райради про передачу будинку райфінвідділу (№6 по вул. Петровського) дитячому будинку (донедавна там знаходилась бібліотека школи №2). Дитячий будинок діяв на території школи №2. Більшу частину учнів складали саме діти цього закладу. В рішенні міськвиконкому про роботу Новгород-Сіверського дитячого будинку від 10 травня 1949 року зазначено: «…матеріально-побутові умови для проживання дітей задовільні. Діти повністю забезпечені обмундируванням, білизною, взуттям, постільним приладдям. Харчування дітей організовано добре. Нестачі їжі діти не відчувають. Санітарний стан спальних кімнат, їдальні, кухні, карантину-ізолятора добрий. Підсобне господарство з кожним роком розширюється, збільшуються посівна площа та поголів'я худоби. Ведуться будівельні роботи з розширення житлоплощ дитячого будинку. Зроблено озеленення садиби дитячого будинку, висаджено 5040 штук дерев, а також проводилася посадка квітів».

З газети «Шлях колгоспника» за 14 травня 1949 року дізнаємось про те, як весело проходять святкові дні в дитбудинку: діти відвідали святковий парад, каталися в парку на святково прибраних машинах автороти. 9 травня вихованці дитбудинку зробили власноруч красивий вінок і поклали його до братської могили воїнів. В травневі святкові дні шефи-працівники лісгоспу зробили дітям подарунок – два металеві конструктори.

Регулярно відбувалися походи дітей з дитячого будинку по рідному краю. Вони відвідували різні села, історичні місця, краєзнавчий музей, збирали експонати для свого краєзнавчого куточка. Під час подорожей діти під керівництвом вихователів організовували для колгоспників виступи художньої самодіяльності в полі та сільському клубі. Найбільш вдалим був похід по маршруту м. Новгород-Сіверський – с. Комань (район геологічних розвідок). Діти були задоволені тим, що змогли отримати багато експонатів для свого краєзнавчого куточка.

Дітей заохочували до різних робіт. Так у газеті «Шлях колгоспника» за 5 жовтня 1950 року повідомляється, що вихованці дитячого будинку збирають насіння дерев. «1 жовтня тридцять вихованців Новгород-Сіверського дитячого будинку провели своє дозвілля на збиранні насіння дерев для насадження полезахисних лісових смуг. За дві години вони зібрали 21 кг. Найбільш активні були відзначені». Повідомлялось, що наступної неділі діти знову вирушать на збирання насіння для деревонасадження.

Після Другої світової війни на території школи №2 продовжував діяти дитячий будинок. 26 грудня 1954 року в газеті «Шлях колгоспника» було надруковано повідомлення від завуча дитбудинку В. Купрієнко під заголовком «В дитячому будинку». В ньому він розповідає про те, як живуть вихованці і чим вони займаються. День починався з підйому дітей горністом. Після ранкового туалету і сніданку молодші вихованці поспішали до школи, а старші діти готували уроки. Планували час і для трудового заняття, адже незабаром Новий рік і треба підготувати карнавальні костюми та іграшки для ялинки. Молодші діти робили красиві іграшки для новорічної ялинки. А старші діти кроїли та шили плаття для новорічного бала. Виконавши домашні завдання, старші дівчатка йшли до швейної майстерні, а хлопчики – до столярної. У вільний час учні 5 і 6 класів проводили разом з вихователькими гру-подорож із східних міст в західні залізницею з метою повторення матеріалу з географії. Ввечері хлопчики збиралися на заняття музичного гуртка. Вони розучували нові танці, марші, що зіграють на новорічному балу. Кожен день був заповнений цікавими подіями, додавав нове в багатогранне життя дружної сім'ї вихованців дитячого будинку. Після війни директором дитячого будинку був призначений І.Я Стецюк. Займав цю посаду до 1955 року. Змінив його Горбач Георгій Семенович.

Дитячий будинок діяв ще довгий час. 1951 р. його вихованці були зараховані на навчання до школи. 25 серпня 1959 року дитячий будинок був закритий.

ГНАТ ХОТКЕВИЧ ТА ЙОГО П'ЄСА «О ПОЛКУ ІГОРЕВІМ». ДО 95-РІЧЧЯ З ДНЯ ВИХОДУ В СВІТ

Світлана Темгеневська,
науковий співробітник відділу фондів.

31 грудня 1877 року в Харкові народився Гнат Мартинович Хоткевич – український письменник, історик, бандурист, композитор, мистецтвознавець, етнограф, педагог, театральний і громадсько-політичний діяч. Це одна із найдинамічніших мистецьких постатей в Україні першої третини XX століття. 8 жовтня 1938 року його життя трагічно обірвалося, після чого прийшло двадцятилітнє забуття.

Сьогодні Гнат Хоткевич постає перед нами багатогранною творчою особистістю. Він мав безліч талантів, перелік яких вже став хрестоматійним.

Багата й тематично різноманітна літературно - мистецтвознавча спадщина Хоткевича. Серед іншого: «Григорій Савич Сковорода» (1920), низка наукових розвідок про Т.Шевченка, Ю.Федьковича, О. Кобилянську, «Музичні інструменти українського народу» (1930). Г.Хоткевич багато перекладав зі світової класики: Шекспіра, Мольєра, Шіллера, Гюґо тощо.

Належачи за радянських часів до політично ненадійних і стоячи осторонь тодішніх літературних дискусій, Хоткевич, проте, був одним з найпопулярніших письменників в Україні, про що свідчить поява його «Творів» у 8 томах (1928-32). Але далі знову почалися утиски, внаслідок яких останній його роман «Довбуш» не був надрукований і лишилася незакінченою тетралогія про Т.Шевченка, над якою Гнат Мартинович працював від 1928 року.

Активно й професійно працював митець і в галузі музики. В молоді роки він вивчав гру на скрипці у харківського професора скрипки Ільницького і досяг професійного рівня, даючи численні сольні концерти скрипкової музики.

Вправно грав на фортепіано та володів професійними навичками співу, співаючи баритоном. Музична підготовка на скрипці допомогла йому засвоїти та удосконалити гру на бандурі та закласти ґрунт для пізнішого створення професійних курсів гри на бандурі.

Г.Хоткевич є автором близько 600 музичних творів — романсів, хорів, струнних квартетів, творів великого формату для бандури та оркестру бандур. Його «Поема про Байду», «Буря на Чорному морі», «Невільничий ринок у Кафі», «Осінь», «Софрон», «Нечай», «А в полі корчомка», «Про смерть козака бандуриста», «Про Богдана Хмельницького» сьогодні вважаються народними. Хоч чимало композицій Г.Хоткевича були видані за його життя, в 1931 році вони всі були заборонені і виключені з виконавської практики, тож на сьогодні більшість його творів забуто.

Ще студентом Г.Хоткевич організував в селі Деркачах на Харківщині сільський театр. Керував студентським театром в Харкові, який роз'їжджав по околицях Слобожанщини.

В 1903 році заснував перший в Україні робітничий театр, який протягом 3 років дав понад 50 вистав, переважно української класики, українською мовою. Для нього спеціально написав ряд п'єс. На еміграції в Галичині заснував у с. Красноїлля (тепер Івано-Франківської області) Гуцульський театр. В 1912 році після повернення в Харків відновив діяльність робітничого театру.

У 1926 році в Харкові у видавництві «Рух» вийшла друком його історична п'єса на 7 картин «О полку Ігоревім». Хоткевич з того часу був репресований, тому ця прекрасна п'єса не була свого часу поставлена, а книжка взагалі вилучена з ужитку. Один з небагатьох примірників зберігся у фонді Михайла Возняка (Львівська Наукова бібліотека ім.В.Стефаника Національної Академії Наук України). Це своєрідний переспів знаменитої давньоруської пам'ятки XII століття «Слова о полку Ігоревім».

Хоткевич не ставив собі за мету створити оригінальний за сюжетом твір про похід Ігоря, йшлося саме про інсценування "Слова". Автор широко використовує текст пам'ятника, але допускає окремі перестановки, додає з інших давньоруських джерел персонажів. Князь Ігор подається не як виключно позитивний герой, а як «дитина свого часу», зі всіма недоліками. Окремі події відтворені через діалог-розповідь персонажів. Поруч із героями – Ігорем і Всеволодом Святославичами, Святославом Всеволодовичем у п'єсі діють і запроваджені самим автором персонажі: Гусляр, Михалко Юрійович, Роман Нездилович, дружинники-суздальці тощо.

П'єса була розрахована на професійний театр високого рівня. Постановка вимагала складних декорацій, частої їхньої зміни. Трактування окремих персонажів, зокрема Ярославни, було дуже складним, тому сценічні втілення п'єси були під силу лише талановитим та досвідченим виконавцям. Спочатку драма була написана на давньоруській мові , лише потім автор переклав її на українську.

П'єса Гната Хоткевича «О полку Ігоревім», побудована на історичних подіях, підкріплених фольклорними , літописними та художніми джерелами і на сьогодні не втратила своєї сценічної цінності.

Замовлення екскурсій за телефонами (04658) 2-11-49, 3-15-40

Засновники: Чернігівська обласна рада КЗ Новгород-Сіверський історико-культурний музей-заповідник «Слово о полку Ігоревім»
Свідоцтво про реєстрацію: ЧГ №662-311Р від 9.01.2019 р.
Адреса редакції: 16000, Чернігівська область, м.Новгород-Сіверський, вул. Пушкіна, 1
e-mail: ns.slovo@ukr.ner
Електронна версія на сайті - ns-nslovo.org.ua
Наклад - 300 примірників. **Замовлення № 403**
Друк: ТОВ «Мєга-Мікс», 69001, м. Запоріжжя, вул. Тбіліська, 9-А, к.4. Тел.: (061) 222-73-41, (067) 755-30-39

Редакція не завжди поділяє точку зору автора (авторів). За точність викладених фактів і цитувань несе відповідальність автор (автори).

«Новгород-Сіверські старожитності»

Редакційна колегія:
Олена Матюк Олена Радченко
Ніна Авдієнко Ірина Лобачова
Світлана Дубовець Наталія Коврижко
Віталій Шкребінь

Розповсюджується безкоштовно
Редакція газети «Новгород-Сіверські старожитності» запрошує до співпраці краєзнавців, науковців, істориків, літераторів.